

**RODNO I IDENTITARNO
ZASNOVANE DEZINFORMACIJE
U BOSNI I HERCEGOVINI**

Autorice: Maida Salkanović i Nerma Šehović

Dizajn: Dženana Haračić

Lektura: Aldijana Zorlak

Prevod: Elma Ramić

Izdavač: U.G. "Zašto ne"

Sarajevo, mart 2024.

Sadržaj

Sadržaj	2
Uvod	3
Metodologija	9
Analiza	11
Antizapadna propaganda kroz GiD	13
Rodno specifične dezinformacije o zdravlju.....	17
Objektivizacija radi finansijske dobiti	20
Dezinformacije o specifičnim slučajevima s utjecajem na jednakost.....	21
“Zavjeroški” ugao GiD-a.....	23
Narativi koji demonizuju LGBTIQ.....	25
Politička propaganda kroz GiD.....	30
Zaključak	33
Reference	35

Uvod

U martu 2023, grupa od 30-40 muškaraca fizički je napala grupu LGBTIQ¹ aktivista i aktivistica u Banjoj Luci povezanih s Bosanskohercegovačkom povorkom ponosa. Aktivisti i aktivistice Povorke napad su opisali kao zločin iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.² Napadu su prethodile huškačke izjave javnih zvaničnika, propagirane putem medija i društvenih mreža,³ odražavajući širi kontekst erozije demokratskih vrijednosti unutar Republike Srpske. U mjesecima koji su prethodili napadu, dezinformacije o LGBTIQ osobama koje podupiru i održavaju homofobiju u društvu primijećene su u *online* prostoru. Naprimjer, oko prethodne Povorke ponosa, u junu 2022. godine, slogan Povorke fotošopiran je kako bi se prikazala prijeteća poruka “Dolazimo po vas”.⁴

Incident u Banjoj Luci podsjeća na napad iz 2008. godine tokom Queer festivala u Sarajevu, koji je obilježen žestokom medijskom kampanjom protiv LGBTIQ osoba. Ova kampanja kulminirala je napadom u kojem je povrijeđeno osam osoba.⁵ Navedeni incidenti naglašavaju

---

¹ U ovom se radu akronim LGBTIQ koristi za označavanje širokog spektra identiteta koji uključuju, ali nisu ograničeni na lezbijke, homoseksualne muškarce, biseksualne osobe, transrodne osobe i interseksualne osobe. “Queer” ili “ispitivanje” u ovom kontekstu podrazumijevaju druge identitete koji nisu eksplicitno spomenuti u kratici. Akronim LGBTIQ ponekad uključuje dodatna slova i simbole za pokrivanje drugih zajednica, kao što je “A” za aseksualne osobe (pojedince i pojedinke koji ne doživljavaju seksualnu privlačnost) ili “+” kao način uključivanja svih identiteta koji nisu izričito spomenuti u osnovnom akronimu. Svrha korištenja ovog i sličnih akronima jeste pružiti vidljivost i priznanje različitosti unutar zajednice, kao i podržati inkluzivnost i prihvaćanje. Kada govore samo o “LGBTIQ”, autori i autorice govore o pojedincima i pojedinkama, grupama i događajima.

² Povorka ponosa. “Saopštenje: Ovo je bio organizovani zločin iz mržnje usmjeren prema LGBTIQ osobama”. Povorka ponosa. 19. 3. 2023. <https://povorkaponosa.ba/2023/03/19/saopstenje-ovo-je-bio-organizovani-zlocin-iz-mrznje-usmjeren-prema-lgbtqi-osobama/> (pristupljeno 10. 2. 2024)

³ Radio Slobodna Evropa. “Policija zabranila okupljanje ‘Bh. povorci ponosa’ u Banjaluci”. 18. 3. 2023. <https://www.slobodnaevropa.org/a/policija-rs-zabrana-parade-ponosa-banjaluka/32323973.html> (pristupljeno 7. 3. 2024)

⁴ O ovoj manipulaciji bit će detaljnije riječi u poglavlju “Demonizovanje LGBTIQ narativa”.

⁵ Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu. “Ljudska prava u Bosni i Hercegovini 2008: Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava sa ispitivanjem javnog mnijenja”. Ur. Miroslav Živanović. Sarajevo: Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, 2009. Pgs. 395-399.

značajan utjecaj koji diskriminirajući medijski prikazi i dezinformacijski narativi mogu imati u poticanju nasilja na temelju roda i identiteta.

Kada se govori o rodno i identitarno zasnovanim dezinformacijama (Gender and Identity-Based Disinformation – GiD), obično se misli na “podskup mizoginog zlostavljanja i nasilja nad ženama koji koristi lažne ili obmanjujuće narative zasnovane na rodu i spolu, često s određenim stepenom koordinacije, kako bi se žene odvratilo od učešća u javnoj sferi”.⁶

Postoje, međutim, različite definicije ovog pojma koje stavljaju fokus na različite aspekte.⁷ U publikaciji britanskog *think tanka* Demos navodi se da se “rodno usmjerena dezinformacija” odnosi na aktivnosti informisanja (kreiranje, dijeljenje, širenje sadržaja) koje napadaju ili omalovažavaju osobe na osnovu njihovog spola te koriste rodno usmjerene narative za promociju političkih, društvenih ili ekonomskih ciljeva”.⁸

Jedna od kritika upotrebe ovog izraza odnosi se na njegovu preusku definiciju, koja “implicira binarnu pretpostavku, uprkos činjenici da ova vrsta dezinformacija također replicira druge rodne stereotipe poput transfobije.”⁹ Stoga se izraz “rodno i identitarno zasnovane

---

<https://web.archive.org/web/20171118200636/http://hrc.unsa.ba/hrr2008/PDFS/ljudskapravaubih2008.pdf> (pristupljeno 10. 2. 2024)

⁶ Global Engagement Center. “Gendered Disinformation: Tactics, Themes, and Trends by Malign Actors”. US Department of State. 27. 3. 2023. <https://www.state.gov/gendered-disinformation-tactics-themes-and-trends-by-foreign-malign-actors/#:~:text=The%20ultimate%20goal%20of%20gendered,and%20people%20with%20intersecting%20identities> (pristupljeno 10. 2. 2024)

⁷ EU Disinfo Center. “Gender Based Disinformation: Advancing Our Understanding and Response”. Brisel: EU Disinfo Center, 20. 10. 2021.

<https://www.disinfo.eu/publications/gender-based-disinformation-advancing-our-understanding-and-response/> (pristupljeno 10. 2. 2024)

⁸ Judson, E., et al. “Engendering Hate: The Contours of State-Aligned Gendered Disinformation Online”. Demos, 2020. Str. 7. <https://demos.co.uk/wp-content/uploads/2020/10/Engendering-Hate-Report-FINAL.pdf> (pristupljeno 10. 2. 2024)

⁹ EU dezinformacijski centar. 20. 10. 2021.

dezinformacije” također koristi za opisivanje lažnih i obmanjujućih narativa usmjerenih prema LGBTIQ osobama ili grupama. U publikaciji “Rodne dezinformacije u kontekstu LGBTI zajednica” iz 2023. godine, asocijacija ILGA (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association) World navodi da “rodne dezinformacije u kontekstu LGBTI zajednica nastaju kroz stvaranje i širenje lažnih, obmanjujućih ili netačnih narativa zasnovanih na štetnim stereotipima o LGBTI zajednicama, posebno o trans ženama, s ciljem postizanja određenih političkih, društvenih ili ekonomskih ciljeva”.¹⁰

Stoga će u ovom radu definicija izraza “dezinformacije temeljene na rodu i identitetu” biti najsljednija onoj koju nudi Demos, ali prilagođena tako da uključuje dezinformacije protiv LGBTIQ pojedinaca, pojedinki i grupa. Izraz će se koristiti za opisivanje dezinformacija koje se šire s namjerom diskreditovanja žena¹¹ i LGBTIQ osoba te s namjerom instrumentalizacije mržnje prema ženama i LGBTIQ pojedincima, pojedinkama i grupama u svrhu postizanja određenih ciljeva – političkih, društvenih ili ekonomskih.

Jedan ključni aspekt dezinformacija koje se temelje na rodu i identitetu leži u činjenici da su one često dio antirodnog diskursa. Antirodni diskurs, kao segment širih antirodnih pokreta, može se definisati kao “transnacionalne inicijative koje se suprotstavljaju onome što oni doživljavaju kao ‘rodnu ideologiju’ ili ‘rodnu teoriju’.”¹² Iako su ti pokreti ideološki raznoliki i razučeni, ono što im je zajedničko jeste “određenje ‘zajedničkog neprijatelja’ u vidu progresivnih snaga koje se zalažu za najšire shvaćenu rodnu ravnopravnost”.¹³

Ti se pokreti često isprepliću s rasističkim i ksenofobičnim narativima, posebno korištenjem diskursa o rodno uvjetovanom nasilju, odnosno seksualnom nasilju, kako bi unaprijedili te narative. NewsMavens, platforma koja je objavljivala vijesti koje su žene iz vodećih medija

---

¹⁰ ILGA World. “Gender disinformation in the context of LGBTI communities”. ILGA World. 7. 7. 2023. Str. 2. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/expression/cfis/gender-justice/subm-a78288-gendered-disinformation-cso-ilga-world.pdf> (pristupljeno 10. 2. 2024)

¹¹ Podrazumijeva se da se “žena” koristi za sve individue koje se identifikuju sa tim izrazom.

¹² Bobičić, Nađa i Stojčić, Marijana. “Antirodni diskurs u medijima u Srbiji”. CM Komunikacija i mediji, No. 53 (18/2023): 3-31. Pg. 6. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2466-541X/2023/2466-541X2353003B.pdf> (pristupljeno 11. 2. 2024)

¹³ Ibid.

odabrale kao značajne, predstavila je 2019. članak s komparativnom analizom medijskih izvješća o incidentima seksualnog nasilja koje su počinili lokalni muškarci u odnosu na nebijelce strance u Italiji.¹⁴ Analiza je otkrila oštar kontrast u medijskom tretmanu: kada su optuženi bili lokalni muškarci, mediji su često žrtvama pristupali sa skepsom, a počinitelje prikazivali suosjećajno i u pozitivnom svjetlu. Nasuprot tome, ako su počinitelji bili stranci, medijski izvještaji bi vrlo brzo poprimili “demonizujući” ton. Ovaj obrazac medijskog predstavljanja nije bio jedinstven za Italiju; analiza je pokazala da su slični trendovi izvještavanja uočeni u raznim evropskim zemljama, uključujući Poljsku, Švicarsku i Maltu.¹⁵

Antirodni pokreti su transnacionalni fenomen, prisutan u različitim kulturama i društvima, a u kontekstu Bosne i Hercegovine, jedan od načina na koji se mogu analizirati jeste kroz antizapadnu propagandu. Značajan dio dezinformacija u BiH dolazi iz proruskih izvora,¹⁶ koje su posebno intenzivirane eskalacijom sukoba u Ukrajini,¹⁷ a koje promiču vrijednosti bliske ruskom režimu.

Jedan od narativa koje popularizuju proruski propagandni mediji jeste prikaz “dekadentnog Zapada”. Kako je navedeno na EUvsDisinfo, platformi koju je pokrenula radna grupa posvećena strateškom komuniciranju za istok Evropske službe za vanjsko djelovanje (eng. East StratCom Task Force), ovaj narativ služi kao glavni proizvod u propagandnom arsenalu Kremlja. Narativ karakteriše Zapad kao “materijalističko, nemoralno, pokvareno i izopačeno

---

¹⁴ Pase, Irs. “Svi silovatelji su grozni, ali neki su gori od drugih”. NewsMavens. 12. 3. 2019. <https://web.archive.org/web/20190331041640/https://newsmavens.com/special-review/1082/all-rapists-are-awful-but-some-are-more-awful-than-others> (pristupljeno 7. 3. 2024)

¹⁵ Cvjetičanin, Tijana. “Kako dezinformacije, lažne vijesti i mizoginija utječu na prava žena u Evropi”. NewsMavens. 24. 6. 2019. <https://web.archive.org/web/20191229135718/https://newsmavens.com/special-review/1203/how-misinformation-fake-news-and-misogyny-affect-the-rights-of-women-in-europehttps://web.archive.org/web/20191229135718/https://newsmavens.com/special-review/1203/how-misinformation-fake-news-and-misogyny-affect-the-rights-of-women-in-europe> (pristupljeno 7. 3. 2024)

¹⁶ Cvjetičanin, T., et al. “Dezinformacije u online sferi: Slučaj BiH”. Udruženje građana “Zašto ne”, 2019. Pgs. 62-63. https://zastone.ba/app/uploads/2019/05/Dezinformacije_u_online_sferi_Slucaj%20BiH_BHS.pdf (pristupljeno 10. 2. 2024)

¹⁷ Cvjetičanin, T., et al. “Dezinformacijski narativi u BiH i regiji”. Udruženje građana “Zašto ne”, 2023. https://zastone.ba/app/uploads/2023/03/Dezinformacijski_narativi_u_BiH_i_regiji.pdf (pristupljeno 11. 2. 2024)

društvo koje potkopava tradicionalne vrijednosti”.¹⁸ Kremlj strateški koristi ovaj narativ kako bi diskreditovao zapadne institucije i ideologije, pozicionirajući Rusiju kao branitelja tradicionalnih moralnih vrijednosti protiv “zapadne dekadencije”. U tom kontekstu, dezinformacije zasnovane na rodu i identitetu često se koriste za opisivanje “Zapada” kao društva u kojem su tradicionalne rodne uloge poremećene i u kojem se seksualnost i seksualni identitet tumače izvan krutih nebinarnih uloga, što, prema tom narativu, sugerirše propast, nered i haos.

Iako su u Bosni i Hercegovini uloženi različiti naponi da se prati medijsko izvještavanje o rodu i LGBTIQ osobama, nije bilo većih analiza usmjerenih na dezinformacije zasnovane na rodu i identitetu. Cilj ovog istraživanja jeste postavljanje početne dijagnoze koja će stvoriti temelj za buduća istraživanja te ukazati na načine kojim bi se istraživanje moglo proširiti, a tema detaljnije obraditi.

Ovo istraživanje može biti korisno za organizacije koje se bave medijskom pismenošću i borbom protiv govora mržnje, kao i za organizacije za ljudska prava usmjerene na žene i LGBTIQ osobe te osobe koje se bave provjerom činjenica. Pružajući detaljan uvid u prisutnost, opseg i učestalost dezinformacija, ovo bi istraživanje moglo omogućiti tim organizacijama da razviju učinkovitije strategije za *prebunking*¹⁹ i stvaranje materijala usmjerenih na borbu protiv govora mržnje na internetu i poboljšanje medijske pismenosti. Posljedično, ovaj bi rad mogao poslužiti kao temelj za stvaranje specifičnih alata i kampanja koji bi doprinijeli smanjenju širenja dezinformacija i poboljšanju općeg razumijevanja i odgovora na govor mržnje i dezinformacije na internetu, čime bi se ojačala otpornost društva na te pojave.

---

¹⁸ EU vs. Disinfo. “DISINFO: Zapad je dekadentan, korumpiran, truo i došao je do svoje završne faze”. EU vs. Disinfo, 23. 4. 2021. <https://euvsdisinfo.eu/report/the-west-is-decadent-corrupt-rotten-and-has-reached-its-final-phase> (pristupljeno 29. 2. 2024)

¹⁹ *Prebunking* je strategija koja se koristi za suzbijanje dezinformacija prije njihovog širenja. Osnovna ideja strategije jeste da se čitatelji i čitateljke unaprijed informišu o mogućim dezinformacijama i metodama obmane prije nego što se susretnu s njima. Na taj se način jača otpornost pojedinaca i pojedinki na lažne informacije kroz razvoj kritičkog mišljenja i analitičkih vještina, što olakšava prepoznavanje i odbacivanje lažnih informacija kada se s njima susretnu. Za više informacija posjetite <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10463283.2021.1876983>

Metodologija

U ovoj studiji korištena je baza podataka portala Raskrinkavanje.ba,²⁰ platforme za provjeru činjenica koja djeluje u Bosni i Hercegovini. Raskrinkavanje je osnovalo Udruženje građana i građanki “Zašto ne” 2017. godine. Raskrinkavanje je verifikovana članica mreža International Fact-Checking Network (IFCN) i European Fact-Checking Standards Network (EFCN). Verifikacija znači da su rad platforme Raskrinkavanje ocijenili nezavisni procjenitelji te da zadovoljava standarde utvrđene njihovim kodeksima.

Primarni fokus Raskrinkavanja jeste identifikovanje i razotkrivanje činjenično netačnih tvrdnji koje kruže u medijima ili putem društvenih mreža na bosanskom, srpskom, hrvatskom i crnogorskom jeziku. Uz to, Raskrinkavanje se sporadično bavi medijskim i narativnim analizama, a u *prebunking* člancima opisuje dezinformacijske narative koji se ciklično pojavljuju, a vezani su za određene datume i događaje.²¹

Prema metodologiji Raskrinkavanja,²² ova platforma prati medije koji imaju značajnu čitanost u Bosni i Hercegovini i posjeduju neke od sljedećih karakteristika: “nemaju jasno naznačen impresum i redakciju; objavljuju sadržaje bez navođenja imena autora/ica ili jasne naznake da se radi o prenesenom sadržaju; tvrdnje u člancima ne provjeravaju ili ne potkrepljuju izvorima; već su dobili neku od negativnih ocjena na stranici Raskrinkavanje.ba.”

Ova platforma također prati profile na društvenim mrežama “ukoliko svojim objavama postanu, ili pretenduju da postanu, izvor lažnih vijesti ili nekog vida dezinformacija koje se

---

²⁰ Raskrinkavanje. “O Raskrinkavanju.” <https://raskrinkavanje.ba/o-raskrinkavanju> (pristupljeno 11. 2. 2024)

²¹ Raskrinkavanje. “Analize.” <https://raskrinkavanje.ba/analize/analize> (pristupljeno 11. 2. 2024)

²² Raskrinkavanje. “Metodologija.” <https://raskrinkavanje.ba/metodologija> (pristupljeno 11. 2. 2024)

moгу proširiti u javnosti.” Iako ova metoda omogućava detaljan pristup u odabiru tvrdnji za provjeru istinitosti, jedna od limitacija istraživanja jeste to da uzorak korišten u studiji u potpunosti zavisi od dezinformacija koje su identifikovali i obradili istraživači/ce s ove platforme. Stoga, nije moguće donijeti zaključke o općoj prisutnosti dezinformacija u cjelokupnom medijskom prostoru.

Raskrinkavanje koristi 15 različitih ocjena u svojim člancima za provjeru činjenica kako bi kategorisalo vrstu manipulacije o kojoj se govori, a definicija svake ocjene dostupna je na njihovoj *web* stranici.²³ Ove ocjene obuhvaćaju niz manipulativnih sadržaja, uključujući lažne vijesti, dezinformacije, manipulaciju činjenicama, klikbejt, teorije zavjere i pseudonauku. *Web* stranica sadrži specijalizovani odjeljak pod nazivom “Preko margine”,²⁴ koji je posvećen razotkrivanju dezinformacija usmjerenih na marginalizovane grupe, kao što su žene, LGBTIQ zajednica i migranti i migrantkinje. Ovaj odjeljak također istražuje različite oblike javnog diskursa koji okružuje te grupe. Prvi tekst u ovoj kategoriji objavljen je 2018. godine, što pokazuje kontinuiranu posvećenost Raskrinkavanja demantovanju neistinitih tvrdnji o marginalizovanim grupama, uključujući i GiD. Primjeri određenih narativa identifikovanih u GiD bazi mogu se pronaći i u analizama provjere činjenica koje je Raskrinkavanje objavilo ranijih godina, a koji nisu bili uključeni u uzorak.

Kao što je već spomenuto, portal Raskrinkavanje poslužio je kao temeljni resurs u izradi GiD baze podataka. Odabrane tvrdnje za bazu podataka identifikovane su iz *fact-checking* analiza u trogodišnjem razdoblju: od 15. januara 2021. do 15. januara 2024. Ovaj je vremenski okvir odabran kako bi se osigurala relevantnost i pravodobnost analiziranog GiD sadržaja. Tokom te tri godine Raskrinkavanje je objavilo ukupno 1.922 *fact-checking* analize, a konkretni primjeri opovrgnutog GiD-a pronađeni su u 71 od tih analiza.

---

²³ Ibid.

²⁴ Raskrinkavanje. “Preko margine”. <https://raskrinkavanje.ba/analize/preko-margine> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Baza podataka pruža detaljne informacije za svaki unos, uključujući link na *fact-checking* analizu, datum objave, ocjenu dodijeljenu netačnoj tvrdnji, temu GiD-a, kao i link na ocijenjeni članak s GiD-om i datum objave. Dodatno, baza podataka dokumentuje je li određena grupa meta dezinformacija ili dezinformacije o određenoj grupi služe kao instrument za drugu svrhu. Također, uključuje informacije o tome je li GiD prvobitno objavljen u medijima ili na društvenim mrežama te da li je preveden s drugog jezika ili je nastao lokalno.

GiD iz analiza provjere činjenica zatim je kategorizovan prema širim narativima koje podupire. Ovaj proces kategorizacije uključivao je ispitivanje faktora kao što su meta/instrument, tema GiD-a te formulacija i vokabular korišten u tvrdnjama. Identifikovane kategorije su sljedeće: “Antizapadna propaganda kroz GiD”, “Rodno specifične dezinformacije o zdravlju”, “Objektivizacija radi finansijske dobiti”, “Dezinformacije o specifičnim slučajevima s utjecajem na jednakost”, “Zavjerološki’ ugao GiD-a”, “Narativi koji demonizuju LGBTIQ” i “Politička propaganda kroz GiD”. GiD iz uzorka koji nije bio usklađen ni s jednom od ovih kategorija klasifikovan je kao “Ostalo”. Neki primjeri GiD-a uklapaju se u više kategorija, što ukazuje na njihovu prisutnost u nekoliko širih narativa. Cjelokupna baza podataka dostupna je [ovdje](#).

Analize s Raskrinkavanja koje nisu uvrštene u bazu podataka obuhvaćaju analizirane rodne teme koje nisu sadržale ocjenu tačnosti činjenica, odnosno sadržaj koji nije uključivao činjenično netačne tvrdnje, poput *fact-checking* analiza koje su se bavile dezinformacijama usmjerenim na političarke ili druge ženske javne ličnosti koje nisu bile temeljene na spolu ili rodu. Osim toga, izostavljeni sadržaj pokriva je rodno specifične manipulativne reklame proizvoda i analize provjere činjenica u kojima se za dezinformacije nije moglo uvjerljivo pokazati da se temelje na spolu ili rodu. U biti, izostavljeni članci bavili su se nizom tema koje, iako relevantne za rasprave o rodu, odnosno uprkos tome što su se bavile specifičnim ženskim figurama, nisu striktno ispunjavale kriterije za rodno zasnovane dezinformacije, kako je definisano standardima kategorizacije ove studije.

U sljedećim dijelovima ovog rada analizirat ćemo podatke iz baze podataka i detaljno ispitati svaku kategoriju.

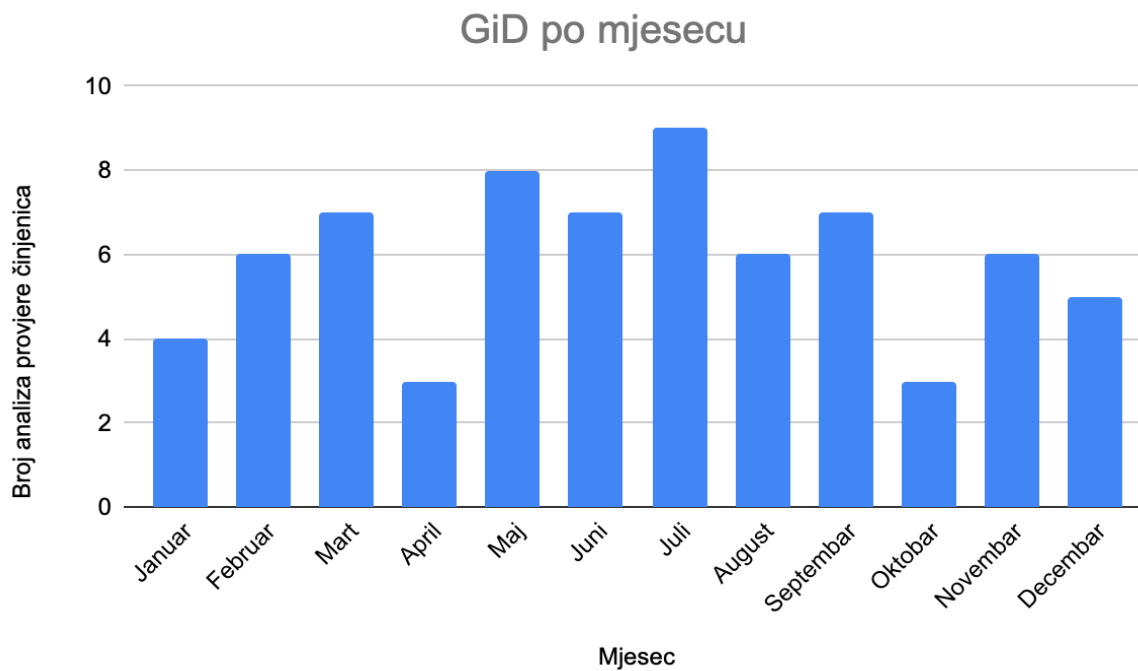
Analiza

Analizirani uzorak sastojao se od 71 članka od ukupno 1.922 analize provjere činjenica koje je Raskrinkavanje objavilo od januara 2021. do januara 2024, što čini 3,70% svih objavljenih analiza. Među njima, 39 analiza usmjereno je na GiD koje se tiču žena, što predstavlja 55% uzorka povezanog s GiD-om i 2% ukupnog uzorka, dok su se 32 analize bavile GiD-om povezanim s LGBTIQ osobama, što čini 45% uzorka povezanog s GiD-om i 1,7% ukupnog uzorka.

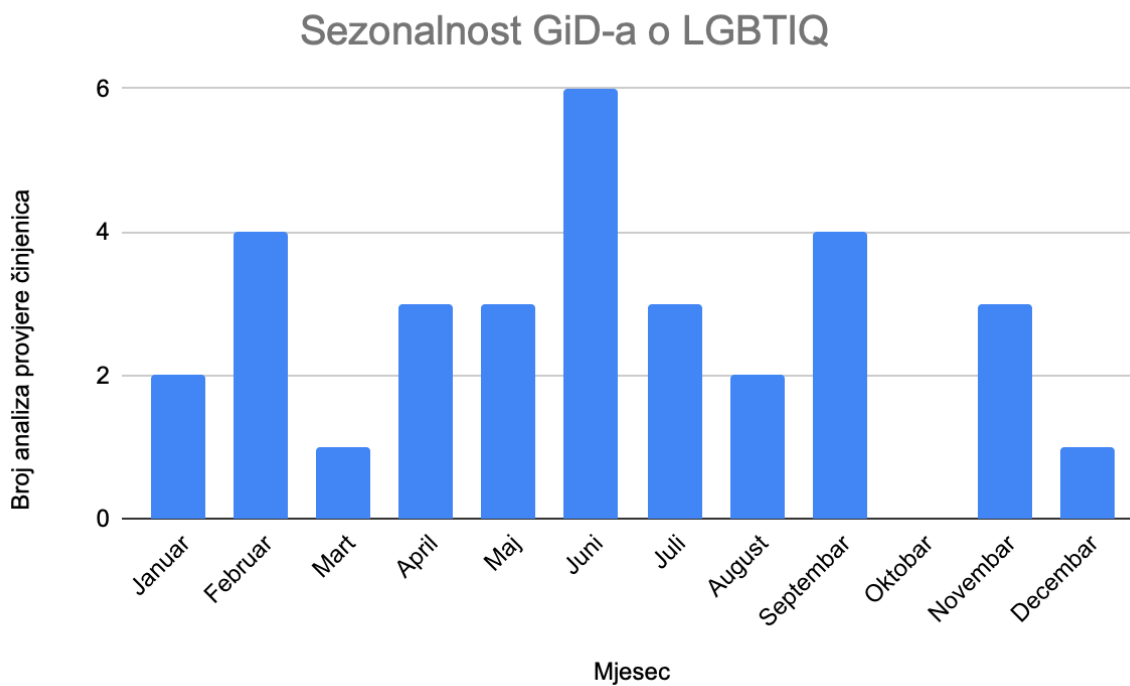
U 38 slučajeva (53,5%), žene i LGBTIQ osobe bile su mete dezinformacija, dok je u 33 slučaja (46,5%) GiD korišten kao alat za postizanje određenog cilja. Nadalje, LGBTIQ osobe bile su meta u 12 slučajeva, a instrumentalizovane su u 18 slučajeva. S druge strane, žene su bile meta u 26 slučajeva i korištene kao instrument za postizanje određenih ciljeva u 15 slučajeva.

GiD se širio u gotovo jednakom omjeru putem društvenih mreža i medija, pri čemu su društvene mreže blago prevladavale (36 slučajeva ili 50,7%) u odnosu na tradicionalne *online* medije (35 slučajeva ili 49,3%). U 46 slučajeva (65%), analizirani mediji identifikovani su kao izvor dezinformacija, dok je u 25 slučajeva (35%) dezinformacija prevedena s izvora na stranom jeziku.

Također smo analizirali GiD po mjesecima u sve tri godine koje su bile predmet analize, pri čemu je juli bio mjesec s najviše GiD-a (9), zatim maj (8) te mart, juni i septembar (po 7).

Iako ova distribucija može ukazivati na određenu sezonalnost, za bolje razumijevanje važno je razdvojiti podatke i zasebno analizirati GiD koji se odnosi na žene, a zasebno za LGBTIQ.

Daljnja analiza, o čemu će biti riječi ispod, otkriva porast dezinformacija usmjerenih protiv LGBTIQ osoba tokom ljetnih mjeseci, što se podudara s vremenom održavanja Povorke ponosa. Međutim, veličina uzorka zahtijeva dalji monitoring u narednim godinama, kako bi se mogli donijeti bilo kakvi pouzdani zaključci.

Bitno je napomenuti i da, prema metodologiji Raskrinkavanja, ova platforma analizira sve iteracije dezinformacija, uključujući originalne lažne vijesti, kao i naknadna prenošenja. Međutim, radi dosljednosti, samo su prve iteracije lažnih vijesti analizirane u GiD uzorku. Metodologija također uključuje provjeru tačnosti aktuelnih dezinformacija i identifikaciju prvog primjera netačnih tvrdnji, bez obzira na datum objave. Shodno tome, u uzorku se može pronaći i primjer dezinformacije koja se reaktuelizovala 2023. godine, a potječe iz članka objavljenog 2013. godine.

ANTIZAPADNA PROPAGANDA KROZ GiD

Ukupno 20 članaka iz uzorka odnosilo se na tvrdnje kategorisane kao “Antizapadna propaganda kroz GiD”, što čini 28,2% GiD baze podataka. U svim slučajevima, dezinformacije su targetirale Zapad, određene zapadne zemlje, vođe ili institucije. Mediji su identifikovani kao izvori dezinformacija u devet slučajeva, dok su nalozi na društvenim mrežama bili izvor u 11 slučajeva. Devet tvrdnji prevedeno je s drugih jezika, a 11 je nastalo lokalno. Mnoge od ovih tvrdnji imaju za cilj osnažiti narativ o “dekadentnom Zapadu” ili se oslanjaju na njega.

Dezinformacije o LGBTIQ osobama, pravima žena i politikama koje se tiču tih grupa često se koriste za promicanje ovog narativa, kao što dokazuju primjeri u GiD bazi podataka Raskrinkavanja. Značajan primjer jeste analiza²⁵ iz aprila 2023. koja se bavila objavama na društvenim mrežama s fotografijama dviju skulptura. Jedna skulptura prikazuje trudnicu okruženu malom djecom, dok druga prikazuje osobu s muškim i ženskim spolnim obilježjima.

---

²⁵ Salkanović, Maida i Zulejhić, Emir. “‘Spomenik majci’ kao alat antizapadne propagande”. Raskrinkavanje. 28. 4. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/spomenik-majci-kao-alat-antizapadne-propagande> (pristupljeno 11. 2. 2024)

U objavama na društvenim mrežama tvrdilo se da su te skulpture “spomenici majkama” u Rusiji i Nizozemskoj, uz pitanje korisnicima/cama koji “svijet” preferiraju. Iako fotografija trudnice s djecom doista predstavlja spomenik majkama u ruskom gradu Tjumen, skulptura iz Nizozemske označava nešto sasvim drugo. Skulptura pod nazivom “And Life is Over There” (Život je tamo) umjetnice Femmy Otten izložena je u Haagu. Prema riječima autorice, ovo djelo ima za cilj prikazati “idealni oblik ljudskog bića”, inspirisan grčkom mitološkom figurom Hermafroditom, koji se spojio sa svojom ljubavnicom. U svakom slučaju, ne radi se o “spomeniku majci”.

Nekoliko analiza bavilo se dezinformacijama usmjerenim na osobe iz političkog svijeta sa Zapada, pogrešno ih označavajući kao transrodne, što je uglavnom bilo popraćeno izrazito negativnim, pa čak i otvoreno neprijateljskim i uvredljivim opisima transrodne populacije.²⁶ Poznate osobe koje su bile meta takvih dezinformacija su Michelle Obama, Brigitte Macron i Toni Preckwinkle. Nadalje, zapadnjačke političarke također su lažno prikazivane kao pretjerano seksualne, s optužbama ili implikacijama koje upućuju na njihovu nemoralnost. Naprimjer, na društvenim mrežama podijeljena je fotošopirana fotografija talijanske političarke Marije Elene Boschi na kojoj ona izgleda neprikladno obučena za svečani događaj.²⁷ U još jednom primjeru, njemačka ministrica vanjskih poslova Annalena Baerbock neutemeljeno je optužena za sudjelovanje u pornografskom filmu.²⁸ Ove tvrdnje imaju za cilj, ne samo diskreditovati te žene putem seksističkih i transfobičnih optužbi već i prikazati zapadne zemlje kao “nemoralne”.

---

²⁶ Lukić, Nikolina i Šehović, Nerma. “Osoba koja se rukuje s Bidenom na viralnom snimku nije ‘muškarac u ženskom kostimu’”. Raskrinkavanje. 30. 5. 2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/osoba-koja-se-rukuje-s-bidenom-na-viralnom-snimku-nije-muskarac-u-zenskom-kostimu> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Manojlović, Marija. “Michelle Obama nije bila registrovana kao muškarac za glasanje na izborima”. Raskrinkavanje. 10. 3. 2023.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/michelle-obama-nije-bila-registrovana-kao-muskarac-za-glasanje-na-izborima> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Šehović, Nerma. “Apsurdne glasine predstavljene kao činjenice: Brigitte Macron nije ‘rođena kao muškarac’”. Raskrinkavanje. 23. 2. 2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/apsurdne-glasine-predstavljene-kao-cinjenice-brigitte-macron-nije-rodjena-kao-muskarac> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Čeliković, Amina. “Ne, na ovoj fotografiji nisu prikazani premijer Luksemburga i ‘njegova supruga’”. Raskrinkavanje. 26. 1. 2021.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/ne-na-ovoj-fotografiji-nisu-prikazani-premijer-luksemburga-i-njegova-supruga> (pristupljeno 11. 2. 2024)

²⁷ Murić, Elma. “Lažna fotografija italijanske političarke dijeli se godinama”. Raskrinkavanje. 29. 7. 2021.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/lazna-fotografija-italijanske-politicarke-dijeli-se-godinama> (pristupljeno 11. 2. 2024)

²⁸ Salkanović, Maida. “Nestorović ‘objasnio geopolitiku’ nizom neistina i dezinformacija”. Raskrinkavanje. 20. 10. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/nestorovic-objasnio-geopolitiku-nizom-neistina-i-dezinformacija> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Unutar baze podataka, još jedna prevladavajuća tema jesu dezinformacije vezane uz djecu i pristupe zapadnih zemalja i institucija seksualnom obrazovanju. Raskrinkavanje je opovrgnulo tvrdnje da je UNICEF proglasio da djeca imaju pravo na pornografiju i da je ona za njih korisna, navodno na temelju istraživanja EU.²⁹ Također je opovrgnulo tvrdnje o australskim školama koje dopuštaju učenicima/ama da se identifikuju kao mačke, švedskim školama u kojima su povorke ponosa obavezne i dječijem vrtiću u Njemačkoj koji je otvoren isključivo za homoseksualnu djecu.³⁰ Nadalje, provjerene su neutemeljene tvrdnje o roditeljima u Njemačkoj koji su izgubili starateljstvo nad djecom jer se “ne pridržavaju stavova Njemačke o LGBT osobama” i ženi iz Srbije koja je novčano kažnjena u Njemačkoj jer nije dopustila svom sinu da se obuče kao djevojčica za školu.³¹ Ove tvrdnje često imaju za cilj potaknuti moralnu paniku, sugerirajući seksualizaciju djece, a pri tome demonizujući LGBTIQ osobe i zapadne zemlje.³²

---

²⁹ Lakić, Mladen. “UNICEF-ov rad ne tvrdi da pornografija nije štetna za djecu”. Raskrinkavanje. 24. 6. 2021.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/unicef-ov-rad-ne-tvrdi-da-pornografija-nije-stetna-za-djecu> (pristupljeno 11. 2. 2024)

³⁰ Manojlović, Marija i Zulejhić, Emir. “Izmišljene priče o učenicama koje se ‘identifikuju kao mačke’ kao pokriće za transfobiju”. Raskrinkavanje. 9. 11. 2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/izmišljene-price-o-ucenicama-koje-se-identifikuju-kao-macke-kao-pokrice-za-transfobiju> (pristupljeno 15. 2. 2024)

Šehović, Nerma. “Švedske škole nisu organizovale ‘parade ponosa’”. Raskrinkavanje. 22. 6. 2021.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/svedske-skole-nisu-organizovale-parade-ponosa> (pristupljeno 1. 3. 2024)

Salkanović, Maida. “Vrtić otvoren u Berlinu nije samo za ‘homoseksualce i lezbijke’”. Raskrinkavanje. 26. 7. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/vrtic-otvoren-u-berlinu-nije-samo-za-homoseksualce-i-lezbijke> (pristupljeno 1. 3. 2024)

³¹ Šehović, Nerma. “Izmišljena priča ‘sestre Milke’ kao opravdanje za protivljenje EuroPrideu”. Raskrinkavanje. 29. 8. 2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/izmišljena-prica-sestre-milke-kao-opravdanje-za-protivljenje-europrideu> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Manojlović, Marija. “Je li njemačka policija oduzela djecu roditeljima zbog njihovih stavova o homoseksualnosti?”. Raskrinkavanje. 8. 5. 2023.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/je-li-njemacka-policija-oduzela-djecu-roditeljima-zbog-njihovih-stavova-o-homoseksualnosti> (pristupljeno 11. 2. 2024)

³² Ćosić, Marija. “Teorije zavjere kao ‘objašnjenje’ slučaja seksualnog nasilja”. Raskrinkavanje. 10. 5. 2021.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/teorije-zavjere-kao-objasnjenje-slucaja-seksualnog-nasilja> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Unutar uzorka postoje slučajevi u kojima je GiD iskorišten za pogoršanje postojećih lokalnih neprijateljskih stavova prema Zapadu. Naprimjer, Raskrinkavanje je 2021. godine pisalo o više teorija zavjere u vezi sa srbijanskom glumicom Danijelom Štajnfelđ koja živi u SAD-u, a koja je srbijanskog glumca i političara Branimira Lečića optužila za silovanje. Njene su optužbe u medijima odbačene kroz razne teorije zavjere koje su sugerisale da su američke obavještajne službe orkestrirale te optužbe kako bi ukaljale ugled Srbije.

RODNO SPECIFIČNE DEZINFORMACIJE O ZDRAVLJU

U GiD bazi podataka, 17 analiza odnosilo se na rodno specifične dezinformacije o zdravlju, što čini 23,9% baze podataka GiD-a. Društvene mreže navedene su kao izvor u 10, a mediji u sedam slučajeva. Netačne tvrdnje prevedene su sa stranih jezika u 10 slučajeva, a u sedam su imale domaće porijeklo. Ove tvrdnje su u sedam slučajeva kategorisane isključivo u ovu kategoriju, dok su se u 10 slučajeva preklapale s drugim kategorijama.

Tvrdnje koje se nalaze isključivo u ovoj kategoriji pretežno su usmjerene na žene, šireći dezinformacije o određenim medicinskim postupcima ili tretmanima. Dezinformacije o medicinskim intervencijama koje spašavaju živote žena, kao što su vakcine protiv HPV-a i mamografija, lažno su predstavljene kao vrlo opasne.³³

U jednoj analizi, Raskrinkavanje se bavilo dezinformacijama u vezi s abortusom, analizirajući pogrešne tvrdnje o zdravstvenim posljedicama pobačaja, poput tvrdnji da oni dovode do raka

---

³³ Šehović, Nerma. "Najavljene vakcine protiv HPV-a: Nova meta domaćih antivaksera". Raskrinkavanje. 4. 2. 2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/najavljene-vakcine-protiv-hpv-a-nova-meta-domacih-antivaksera> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Šehović, Nerma. "Mamografija ne povećava smrtnost od raka niti je to potvrdila studija". Raskrinkavanje. 15. 12. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/mamografija-ne-povecava-smrtnost-od-raka-niti-je-to-potvrdila-studija> (pristupljeno 11. 2. 2024)

dojke i problema s plodnošću.³⁴ Facebook stranicama koje šire ove dezinformacije upravlja lokalna *pro-life* organizacija pod nazivom “Sara – Mjesto za tebe”, povezana s američkom grupom protiv pobačaja “Heartbeat International”. Ovu organizaciju, koja upravlja *call* i “kriznim” centrima, novinari/ke u SAD-u istraživali/e su zbog korištenja dezinformacija i manipulativnih taktika usmjerenih na odvratanje žena od pristupa uslugama abortusa.

Rodno zasnovane dezinformacije o zdravlju često su bile uparene sa “zavjeraloškim” narativima i/ili antizapadnom propagandom. Naprimjer, viralni video koji je kružio u decembru 2023. tvrdio je da djeca, posebno djevojčice, doživljavaju ubrzani pubertet zbog spolnih hormona prisutnih u brzjoj hrani. Nekoliko zapadnih lanaca restorana optuženo je za posluživanje takve hrane, navodno uzrokujući neprirodno sazrijevanje djevojčica. Raskrinkavanje se bavilo ovom tvrdnjom u januaru 2024.³⁵

U drugom slučaju, poznati teoretičar zavjere je na Facebooku reagovao na video konzervativnog hrvatskog teologa koji je kritikovao “moderne žene” zbog nemorala i zagovarao tradicionalne rodne uloge. Netačno je tvrdio da je rizično imati djecu sa ženama koje su u tridesetim godinama jer postoji velika vjerovatnoća da će roditi djecu s urođenim poremećajima. Ponašanje “modernih žena” pripisao je “sotonizmu”, miješajući dezinformacije o ženskom reproduktivnom zdravlju, konzervativnu antizapadnu propagandu i teorije zavjere u svojoj objavi.³⁶

---

³⁴ Šehović, Nerma. “Dezinformacije o abortusu pod krinkom ‘savjetovanja i podrške’”. Raskrinkavanje. 15. 3. 2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/dezinformacije-o-abortusu-pod-krinkom-savjetovanja-i-podrske> (pristupljeno 11. 2. 2024)

³⁵ Šehović, Nerma. “Nema dokaza da djeca sazrijevaju ranije zbog hormona u brzjoj hrani”. Raskrinkavanje. 10. 1. 2024. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/nema-dokaza-da-djeca-sazrijevaju-ranije-zbog-hormona-u-brzjoj-hrani> (pristupljeno 11. 2. 2024)

³⁶ Šehović, Nerma. “Mitovi i činjenice o trudnoći poslije tridesete”. Raskrinkavanje. 24. 11. 2023. (pristupljeno 11. 2. 2024)

Rodno zasnovane dezinformacije o zdravlju također su u nekoliko slučajeva kombinovane s homofobnim i/ili transfobičnim narativima. Naprimjer, tokom izbijanja majmunskih boginja u proljeće 2022, mediji i korisnici/e društvenih mreža u regiji zapadnog Balkana lažno su povezivali bolest s LGBTIQ zajednicom, označavajući je kao “gej bolest” i pogrešno tvrdeći da se može prenijeti samo putem seksualnih odnosa između muškaraca.³⁷ Osim toga, određeni regionalni mediji krivo su predstavili hormonsku terapiju za osobe koje prolaze kroz promjenu spola, tvrdeći da ima ozbiljne štetne učinke i optužujući je da je sredstvo za “prisiljavanje djece da promijene spol”.³⁸

Neke od ovih homofobnih zdravstvenih tvrdnji imale su i “zavjeraloški” prizvuk. Naprimjer, Raskrinkavanje je opovrgnulo nekoliko tvrdnji da herbicid pod nazivom atrazin može “pretvoriti muškarce u žene” te navode da se ta supstanca tajno dodavala u određene namirnice prema uputama Billa Gatesa.³⁹

---

³⁷ Beširević, Alena. “Stigmatizacija: Majmunске boginje nisu ‘gay bolest’”. Raskrinkavanje. 8. 6. 2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/stigmatizacija-majmunске-boginje-nisu-gay-bolest> (pristupljeno 11. 2. 2024)

³⁸ Manojlović, Marija. “Lažna panika zbog hormonske terapije: Transfobija i dezinformacije na portalu Logično”. Raskrinkavanje. 1. 9. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/lazna-panika-zbog-hormonske-terapije-transfobija-i-dezinformacije-na-portal-u-logicno> (pristupljeno 11. 2. 2024)

³⁹ Manojlović, Marija. “FAIRTRADE oznaka na hrani nije zamjena za ‘zelenu žabu’ niti označava opasne proizvode”. Raskrinkavanje. 12. 10. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/fairtrade-oznaka-na-hrani-nije-zamjena-za-zelenu-zabu-niti-oznacava-opasne-proizvode> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Manojlović, Marija. “Oznaka zelene žabe ne znači da u proizvodima ima atrazina”. Raskrinkavanje. 25. 10. 2023.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/oznaka-zelene-zabe-ne-znaci-da-u-proizvodima-ima-atrazina> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Šehović, Nerma. “Atrazin jeste štetan za zdravlje, ali nije tačno da može ‘muškarca pretvoriti u ženu’”. Raskrinkavanje. 23. 2. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/atrazin-jeste-stetan-za-zdravlje-ali-nije-tacno-da-moze-muskarca-pretvoriti-u-zenu> (pristupljeno 11. 2. 2024)

OBJEKTIVIZACIJA RADI FINANSIJSKE DOBITI

GiD koji je uključivao objektivizaciju za finansijsku dobit identifikovan je u pet analiza koje je objavilo Raskrinkavanje u periodu između januara 2021. i januara 2024. Ova kategorija čini 7% GiD baze podataka. Sve tvrdnje potječu iz medija i nastale su lokalno.

Tvrdnje u ovoj kategoriji pretežno služe kao klikbejti, osmišljene da namame korisnike/ce da kliknu na web stranicu, gdje ih dočekuju reklame. Te se tvrdnje uglavnom fokusiraju na ženski izgled, seksualnost ili odstupanje od tradicionalno definisanih rodni uloga. Žene se prikazuju ili kao pretjerano seksualno aktivne, ili s naglašenim seksipilom, a kritikuje ih se zbog “neprikladnog” odijevanja, posebno ako su starije. Neki od članaka promovisali su i razne metode mršavljenja ili neke druge promjene izgleda.

Jedna analiza u ovoj kategoriji ispitala je tvrdnje o navodnoj umiješanosti slavnih osoba u kreiranje pornografskih materijala.⁴⁰ Ostali članci manipulativno su prikazivali priče majki koje su napustile svoju djecu, odstupajući time od svojih tradicionalno dodijeljenih društvenih uloga.⁴¹ U ovim slučajevima, dezinformatori/ke instrumentalizuju ženska tijela i iskorak iz društveno prihvaćenog ponašanja kako bi ostvarili profit. Zanimljivo je da je ova vrsta instrumentalizacije izostala u GiD-u vezanom uz LGBTIQ osobe, gdje je fokus prvenstveno bio na promicanju specifičnih političkih ili ideoloških agendi.

---

⁴⁰ Ćosić, Marija. “Lažni porno-snimci i eksplicitne fotografije kao ‘izvor klikova’”. Raskrinkavanje. 11. 6. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/lazni-porno-snimci-i-eksplicitne-fotografije-ka-izvor-klikova> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁴¹ Šehović, Nerma. “Top Vijesti Balkan: Eksploatacija teških životnih priča i mizoginija za klikove”. Raskrinkavanje. 10. 11. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/top-vijesti-balkan-eksploatacija-teskih-zivotnih-prica-i-mizoginija-za-klikove> (pristupljeno 11. 2. 2024)

DEZINFORMACIJE O SPECIFIČNIM SLUČAJEVIMA S UTJECAJEM NA JEDNAKOST

Raskrinkavanje se bavilo i dezinformacijama o specifičnim slučajevima (prvenstveno onima koji uključuju navodno ili potvrđeno zlostavljanje) sa širim implikacijama na jednakost u pet analiza između januara 2021. i januara 2024. Ova kategorija čini 7% GiD baze podataka. Izvor svih tvrdnji bili su mediji i sve su tvrdnje nastale lokalno.

Većina (četiri od pet) analiza u ovoj kategoriji odnosi se na slučaj iz 2021. koji uključuje Danijelu Štajnfeld, srbijansku glumicu koja sada živi u SAD-u, a koja je optužila svog kolegu, glumca i političara Branislava Lečića za silovanje. Nakon prijave policiji i javnog iznošenja optužbi u proljeće 2021. godine, slučaj je dobio veliku medijsku pažnju. Veliki broj srbijanskih medija plasirao je razne dezinformacije o slučaju i samoj Štajnfeld, naizgled sa željom da je diskredituje. To je uključivalo izmišljanje njenih izjava ili pogrešno citiranje, kako bi se sugerisala nedosljednost, netačne navode da je snimala pornografske filmove u SAD-u, kako bi se dovela u pitanje vjerodostojnost njenih navoda, i širenje teorija zavjere. Neke od tih teorija, koje su istaknute u segmentu “Antizapadna propaganda kroz GiD”, insinuirale su da je dobila kompenzaciju ili upute od određenih vlada da iznese te “lažne optužbe”.⁴² Nekoliko mjeseci kasnije pojavio se još jedan val dezinformacija, kada su mediji izvijestili da je kao adolescentica optužila drugog muškarca za silovanje u svom rodnom gradu, što je dovelo do samoubistva tog muškarca, kao i nagađanja da je izmislila priču o silovanju kako bi dobila azil u SAD-u. Ove su tvrdnje ili potpuno opovrgnute, ili se pokazalo da im nedostaju bilo kakvi supstancijalni dokazi.⁴³ O slučaju su mediji širom regije izvještavali senzacionalistički,

---

⁴² Cvjetičanin, Tijana i Šehović, Nerma. “Suđenje žrtvi: Medijski linč Danijele Štajnfeld”. Raskrinkavanje. 7. 5. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/sudenje-zrtvi-medijski-linc-danijele-stajnfeld> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Ćosić, Marija. “Teorije zavjere”. 10. 5. 2021.

⁴³ Šehović, Nerma. “Kompleksna mreža medijskih manipulacija o slučaju ‘Štajnfeld-Lečić’”. Raskrinkavanje. 29. 6. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/kompleksna-mreza-medijskih-manipulacija-o-slucaju-stajnfeld-lecic> (pristupljeno 11. 2. 2024)

iskorištavajući interes javnosti za skupljanje klikova i pregleda putem manipulativnih klikbejt-naslova.⁴⁴

Iako su analize netačnih tvrdnji bile usredotočene na ovaj specifičan slučaj, šira medijska kampanja koja je imala za cilj diskreditaciju žene koja optuži nekoga za seksualno nasilje, zajedno s njenim medijskim blaćenjem, podržala je i pojačala postojeće predrasude prema ženama koje javno progovore o seksualnom nasilju. Takvo izvještavanje, posebno ako je sistemsko i široko rasprostranjeno, može obeshrabriti žrtve seksualnog nasilja od prijavljivanja.

Jedna od analiza u ovoj kategoriji odnosila se na ubistva koja su se dogodila u Gradačcu u augustu 2023. godine. Nermin Sulejmanović brutalno je ubio svoju partnericu Nizamu Hećimović pred očima njihove 9-mjesečne kćerke i to uživo prenosio na Instagramu. Sulejmanović je nakon toga ubio još dvije osobe, oca i sina, Džengiza i Denisa Ondera, prije nego što je izvršio samoubistvo. Ovaj šokantan slučaj bio je opširno medijski popraćen.

Medijski izvještaji o ovom slučaju sadržavali su značajnu količinu dezinformacija, od kojih su neke mogle proizaći iz pogrešaka i ishitrenog izvještavanja. Međutim, druge su proizašle iz namjere da se slučaj iskoristi za klikove, što je vidljivo kroz objavljivanje brojnih klikbejt-naslova. Ta su izvješća tretirala temu kao senzaciju, a ne kao brutalan čin femicida nakon teškog porodičnog zlostavljanja.⁴⁵ Ovakva vrsta izvještavanja može vrlo negativno utjecati na razumijevanje javnosti o rodno uvjetovanom nasilju i femicidu, podupirući postojeće poglede na to kao na izolovane incidente i privatne stvari, umjesto na duboko ukorijenjena društvena pitanja.

---

⁴⁴ Ćosić, Marija. "Seksualno nasilje kao povod za klikbejt naslove". Raskrinkavanje. 13. 5. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/seksualno-nasilje-kao-povod-za-klikbejt-naslove> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁴⁵ Salkanović, Maida. "Preuranjene i neprovjerene informacije medija o ubistvima u Gradačcu". Raskrinkavanje. 18. 8. 2023.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/preuranjene-i-neprovjerene-informacije-medija-o-ubistvima-u-gradaccu> (pristupljeno 11. 2. 2024)

“ZAVJEROLOŠKI” UGAO GiD-A

Tvrdnje kategorisane kao GiD iz “zavjeroškog” ugla obrađene su u 11 članaka na Raskrinkavanju, što čini 15,4% GiD baze podataka. Platforme društvenih medija bile su izvor u 10 slučajeva, dok su mediji to bili u samo jednom slučaju. Tvrdnje su u pet slučajeva potjecale sa stranog jezika, a u šest su bile lokalne. Primjetno je da su se u svim primjerima iz baze podataka teorije zavjere preklapale s drugom kategorijom, posebno s “Narativima koji demonizuju LGBTIQ” i “Rodno specifičnim dezinformacijama o zdravlju”.

Jedna od tvrdnji unutar ove kategorije bila je o tome da je porodica Rockefeller izmislila feminizam kao zavjeru s ciljem razaranja porodice i porobljavanja stanovništva.⁴⁶ Rockefelleri su česta meta u mnogim teorijama zavjere. Ova tvrdnja služi kao ilustrativan primjer kako se rodna ravnopravnost može ocrniti unutar raznih teorija zavjere o “elitama” koje navodno kontrolišu svijet kao dio njihove agende za dominaciju i porobljavanje. Tvrdnja prikazuje zagovaranje jednakosti i prava žena kao inherentno zao podvig, potvrđujući tako antirodne narative. To je još izraženije u aktivizmu za prava LGBTIQ osoba, koji se često u “zavjeroškom” narativu navodi kao dio zavjere za razaranje porodične strukture i nametanje “nemorala” društvu.

Raskrinkavanje je provjerilo nekoliko tvrdnji unutar ovog narativa, uključujući “analize” Eurosonga 2021. na društvenim mrežama, koji se optužuje za promicanje “gej lobija”, “izopačene kulture” i eroziju “tradicionalnih vrijednosti”, kao i promociju sotonizma i demonskih simbola.⁴⁷ Videozapis koji prikazuje ozloglašenu internet ličnost Andrewa Tatea, koji, između ostalog, raspravlja o tome kako “oni” promiču “gej stvari” kako bi kontrolisali

---

⁴⁶ Čeliković, Amina. “Ne, Rockefelleri nisu ‘izumili’ feminizam”. Raskrinkavanje. 24. 5. 2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/ne-rockefelleri-nisu-izumili-feminizam> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁴⁷ Ćosić, Marija. “Nesuvisla ‘zavjeroška’ opažanja o Evroviziji: ‘Simbolika pakla i demonskih bića’ nije ‘javno pokazana’ na sceni”. Raskrinkavanje. 28. 5. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/nesuvisla-zavjeroska-opazanja-o-evroviziji-simbolika-pakla-i-demonskih-bica-nije-javno-pokazana-na-sceni> (pristupljeno 11. 2. 2024)

populaciju, stekao je popularnost na društvenim mrežama 2022. godine, još jednom prikazujući LGBTIQ pojedince/ke i aktiviste/ice ili kao pijune, ili kao saradnike/ce u navodnoj zavjeri protiv čovječanstva.⁴⁸ Fotografija muškarca u donjem rublju za koju se lažno tvrdi da prikazuje Klauša Schwaba, predsjednika Svjetskog ekonomskog foruma i čestu metu teoretičara/ki zavjere, također je kružila društvenim mrežama. Ovo lažno predstavljanje je direktna, ali učinkovita i uobičajena metoda povezivanja LGBTIQ zajednice s navodnim zavjerama takozvane vladajuće elite.⁴⁹

Rodno zasnovane dezinformacije o zdravlju ponekad su se također preklapale s teorijama zavjere, posebno onima koje se tiču takozvane farmakomafije i “medicinskog establišmenta”. Jedan od primjera je široko rasprostranjena objava s društvenih mreža iz oktobra 2023. koja je mamografiju označila kao organizovani zločin protiv žena.⁵⁰ U objavi se tvrdi da je “medicinska mafija” svjesna da mamografija uzrokuje rak, ali je i dalje preporučuje kako bi povećala broj pacijentica i uvećala profit. Raskrinkavanje je ove tvrdnje analiziralo u članku objavljenom 31. oktobra 2023. Vakcine protiv HPV-a također su bile na meti teoretičara/ki zavjere, uz tvrdnje da one sadrže grafen oksid, tvar koja je navodno vrlo opasna, a navodno je prisutna i u vakcinama protiv Covid-19. Istraživanja su utvrdila da su te tvrdnje neutemeljene.⁵¹

---

⁴⁸ Šehović, Nerma. “Najpoznatiji internetski ženomrzac kao izvor teorija zavjere o klimatskim promjenama”. Raskrinkavanje. 2. 9. 2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/najpoznatiji-internetski-zenomrzac-kao-izvor-teorija-zavjere-o-klimatskim-promjenama> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁴⁹ Karađuz, Amar. “Na viralnoj fotografiji nije Klaus Schwab”. Raskrinkavanje. 6. 6. 2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/na-viralnoj-fotografiji-nije-klaus-schwab> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁵⁰ Šehović, Nerma. “Mamografija nije “zločin”, već provjeren način da se spase životi žena”. Raskrinkavanje. 31. 10. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/mamografija-nije-zlocin-vec-provjeren-nacin-da-se-spase-zivoti-zena> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁵¹ Beširević, Alena. “Vakcine protiv HPV-a ne sadrže grafenov oksid”. Raskrinkavanje. 16. 3. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/vakcine-protiv-hpv-a-ne-sadrze-grafenov-oksidi> (pristupljeno 11. 2. 2024)

NARATIVI KOJI DEMONIZUJU LGBTIQ

Dezinformacije o LGBTIQ osobama bile su prisutne u 32 analize provjere činjenica na Raskrinkavanju između januara 2021. i januara 2024. godine. Ova kategorija čini 45% baze podataka GiD-a. Izvor tvrdnji bile su društvene mreže (18 slučajeva), nešto više nego informativni web portali (14 slučajeva).

Većina dezinformacija (24 od 32) bila je povezana s globalnim kontekstom, dok je osam bilo fokusirano na lokalni kontekst. Od ovih lokalno fokusiranih dezinformacija, sedam je bilo povezano s povorkama ponosa, uključujući dva slučaja o EuroPrideu u Beogradu i pet o Povorci ponosa u Bosni i Hercegovini. Analiza pokazuje da su u 12 slučajeva LGBTIQ pojedinci/ke i teme bili direktna meta dezinformacija, dok su u 20 slučajeva korišteni kao alat za promociju političkih ciljeva i agendi.

Primjer dezinformacije gdje je LGBTIQ populacija direktna meta jeste članak⁵² objavljen na portalu Dnevno.hr, koji označava homoseksualnost kao bolest, citirajući priču bivšeg homoseksualca koji je tvrdio da se “uspješno izliječio”. Ova vrsta dezinformacije ima za cilj demonizaciju LGBTIQ zajednice, promovišući štetne i zastarjele poglede na homoseksualnost.

---

⁵² Lakić, Mladen. “Recikliranje homofobije: Homoseksualnost nije bolest i ne može se ‘liječiti’”. Raskrinkavanje, 17. 2. 2023.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/recikliranje-homofobije-homoseksualnost-nije-bolest-i-ne-moze-se-lijeciti> (pristupljeno 11. 2. 2024)

S druge strane, primjer dezinformacije gdje se LGBTIQ zajednica koristi kao instrument političkog napada jeste objava na Facebook stranici BHInfo.⁵³ Fotografija lidera stranke Narod i Pravda Elmedina Konakovića fotošopirana je tako da prikazuje kako Konaković nosi kravatu u duginim bojama, s opisom koji implicira njegovu podršku Povorci ponosa. Ova vrsta dezinformacije koristi se za političko diskreditovanje, sugerišući da političke ličnosti koje podržavaju prava LGBTIQ osoba mogu biti mete napada ili bojkota od onih koji se protive ovim pravima.

Analiza specifičnih meta unutar dezinformacija o temama vezanim za LGBTIQ zajednicu pokazuje da su trans*⁵⁴ osobe (14 puta), opći LGBTIQ koncepti (12 puta) i povorke ponosa (8 puta) bili najčešće ponavljane mete.⁵⁵ Također, politički i ekonomski lideri iz zemalja koje se obično klasifikuju kao dio “globalnog Sjevera” ili “kolektivnog Zapada” bili su česte specifične mete, uključujući premijera Luksemburga Xaviera Bettela, francuskog predsjednika Emmanuela Macrona, njegovu suprugu Brigitte, predsjednika i osnivača Svjetskog ekonomskog foruma Klause Schwaba i suprugu bivšeg američkog predsjednika Michelle Obamu. Ove mete ilustruju kako dezinformacije često koriste LGBTIQ teme za kritiku ili napad na javne ličnosti koje se smatraju simbolima određenih ideoloških ili političkih vrijednosti. O ovome se detaljnije govori u sekciji “Antizapadna propaganda”.

Analiza jezičkih izbora u dezinformacijskim tekstovima o LGBTIQ osobama, događajima, pojavama i grupama otkriva upotrebu oštih i negativno konotiranih pridjeva i imenica poput “pederbal”, “nastrana kultura”, “duhovni poremećaj”, “strašna kaljuža grijeha”, “nastranost”, “izopačeni perverzncijaci”, “odvratnost”, “sotonjare”, “umno poremećene ljigoše”, “tranny”, “trandže”, “transrodna agenda” i slično. Osim toga, koriste se glagoli i glagolske imenice kao

---

⁵³ Ćosić, Marija. “Homofobija kao sredstvo politički motivisanog obračuna”. Raskrinkavanje. 22. 6. 2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/homofobija-kao-sredstvo-politicki-motivisanog-obracuna> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁵⁴ U ovom radu trans* predstavlja spektar identiteta (uključujući transrodne, transvestitske, transseksualne itd.), koji nisu ograničeni samo na trans žene i trans muškarce.

⁵⁵ Napomena da je metodologija dozvoljavala više meta po analizi.

što su “uslovljavanje”, “nametanje”, “promovisanje”, “uništavanje”, “ojačavanje”, “nameće”, koji sugerišu prisilu, negativnu akciju ili neželjene promjene.

Riječi kojima se opisuje LGBTIQ zajednica u dezinformacijskim tekstovima mogu se grupisati u tri kategorije: derogativni ili uvredljivi opisi, antizapadni narativ i narativ o nametanju. Derogativni opisi, prisutni u osam tekstova, eksplicitno su ciljali na dehumanizaciju i stigmatizaciju LGBTIQ osoba. Antizapadni narativ, eksplicitno prisutan u četiri teksta, koristio je LGBTIQ teme kako bi kritikovao zapadne vrijednosti i politike, implicirajući da one negativno utječu na tradicionalne društvene norme. Narativ o nametanju, koji je bio prisutan u devet tekstova sugeriše da LGBTIQ prava i identiteti predstavljaju oblik kulturalne ili političke invazije, često isprepletan s antizapadnim sentimentima, ali ponekad predstavljen i bez eksplicitne veze sa Zapadom.

Derogativni opisi kao što su “pederbal”, “tranny” i “trandže” jasno ukazuju na prezir i neprihvatanje koje autori/ce ovih tekstova iskazuju prema LGBTIQ osobama. Ovakvi pejorativni termini dehumanizuju LGBTIQ zajednicu, promovišući stigmatizaciju i diskriminaciju.

Antizapadni narativ, koji opisuje evropsku kulturu kao “na svom zalasku” i kojoj “nema spasa”,⁵⁶ koja ima “nove uvrnute društvene vrijednosti” koje se “nameću pod normalno”⁵⁷, implicira da su promjene u društvenim normama vezane za rod i seksualnu orijentaciju dio

---

⁵⁶ Čosić, Marija. “Nesuvisla ‘zavjerološka’ opažanja o Evroviziji: ‘Simbolika pakla i demonskih bića’ nije ‘javno pokazana’ na sceni”. Raskrinkavanje. 28. 5. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/nesuvisla-zavjeroloska-opazanja-o-evroviziji-simbolika-pakla-i-demonskih-bica-nije-javno-pokazana-na-sceni> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁵⁷ Čeliković, Amina. “Ne, na ovoj fotografiji nisu prikazani premijer Luksemburga i ‘njegova supruga’”. Raskrinkavanje. 26. 1. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/ne-na-ovoj-fotografiji-nisu-prikazani-premijer-luksemburga-i-njegova-supruga> (pristupljeno 11. 2. 2024)

šireg, negativnog utjecaja zapadne kulture i politike, odnosno “zla politika koju globalistička elita gura prema nesuđenim građanima zapadnih zemalja”.⁵⁸

Narativ nametanja ilustruje percepciju prisile u prihvatanju rodne fluidnosti ili transrodnih prava, često predstavljen kroz izmišljene priče koje naglašavaju negativne posljedice takvog “nametanja”. Primjer narativa nametanja vidljiv je u izmišljenoj priči o majci čiji je sin navodno u Njemačkoj u školi tjeran da nosi haljinu, a kada to nije učinio, majka je novčano kažnjena.⁵⁹ Ovaj navodni slučaj opisan je na sljedeći način: “Uslovljavanje koje je ona imala u EU neće proći u Srbiji. Muško će ostati muško, a žensko, žensko.” Ovaj slučaj korišten je za promicanje agende o zabrani EuroPridea u Srbiji.

U jednom od članaka koji sadrži dezinformacije nalazi se i lažna tvrdnja da gradonačelnik Banje Luke Draško Stanivuković, uz podršku svoje stranačke kolegice Jelene Trivić (oboje politički protivnici vladajuće stranke SNSD), zagovara organizaciju EuroPridea u Banjoj Luci.⁶⁰ Ovakvim pristupom, ne samo da se LGBTIQ zajednica koristi kao sredstvo za političku borbu već se i pokušava mobilizovati određena biračka baza. Ti birači su ciljani s izmišljenim tvrdnjama o namjerama političara da podrže prava LGBTIQ osoba i ugoste EuroPride u Banjoj Luci, koje su predstavljene kao podrška moralno spornim perspektivama.

Uz verbalne dezinformacije, zapažena je i upotreba vizuelnih manipulacija, uključujući fotošopirane fotografije, kao snažan alat za širenje lažnih narativa. Jedan primjer takve

---

⁵⁸ Lakić, Mladen. “Svjetski ekonomski forum ne ‘naređuje vladama da legalizuju brak sa djecom’”. Raskrinkavanje. 30. 11. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/svjetski-ekonomski-forum-ne-nareduje-vladama-da-legalizuju-brak-sa-djecom> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁵⁹ Šehović, Nerma. “Izmišljena priča ‘sestre Milke’ kao opravdanje za protivljenje EuroPrideu”. Raskrinkavanje. 29. 8. 2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/izmisljena-prica-sestre-milke-kao-opravdanje-za-protivljenje-europrideu> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁶⁰ Beširević, Alena i Zulejhić, Emir. “Niti se u Banjoj Luci sprema EuroPride, niti je to (trenutno) uopšte moguće”. Raskrinkavanje. 30. 9. 2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/niti-se-u-banjoj-luci-sprema-europride-niti-je-to-trenutno-uopste-moguće> (pristupljeno 11. 2. 2024)

manipulacije jeste vizuelna izmjena plakata Bh. povorke ponosa, gdje je originalni slogan “Ima izać” zamijenjen prijetećom porukom “Dolazimo po vas”.⁶¹

Fotošopirana fotografija s nejasnom prijetećom porukom

---

⁶¹ Salkanović, Maida. “Fotošopirana homofobija: Učesnici/e Bh. povorke ponosa nisu poručili/e da ‘dolaze po vas’”. Raskrinkavanje. 27. 6. 2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/fotosopirana-homofobija-ucenici-e-bh-povorke-ponosa-nisu-porucili-e-da-dolaze-po-vas> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Originalna fotografija

Raspored dezinformacijskih tekstova o LGBTIQ temama kroz godinu pokazuje varijacije u njihovoj učestalosti po mjesecima. Najveći broj dezinformacija kroz godine objavljen je u junu (6), slijede februar i septembar (po 4), a zatim april, maj, juli i novembar (po 3).

Ovo može sugerisati da postoji određena sezonalnost u širenju dezinformacija, možda uslovljena specifičnim događajima ili praznicima koji se obilježavaju u tim periodima, kao što su povorke ponosa, koje se često održavaju tokom ljeta. Međutim, veličina uzorka nije dovoljno velika da bi se mogli izvući definitivni zaključci.

POLITIČKA PROPAGANDA KROZ GiD

Tvrdnje koje su kategorisane kao politička propaganda kroz GiD opovrgnute su u devet analiza provjere činjenica na Raskrinkavanju, čineći 12,6% GiD baze podataka. U tri slučaja, tvrdnje su potekle iz medija, a u šest, s društvenih mreža. Pet tvrdnji bilo je lokalnog porijekla, a četiri

su prevedene s drugih jezika. Dezinformacije o određenim grupama ili pojedincima/kama opisane su kao instrument u svih devet primjera.

Ova kategorija može se dalje podijeliti na dvije potkategorije: lokalna/regionalna politička propaganda i međunarodna politička propaganda. Lokalna politička propaganda prisutna je u tvrdnjama obrađenim u četiri provjere činjenica. U dvije od njih, meta je bila Stranka demokratske akcije (SDA). U analizi provjere činjenica⁶² iz januara 2021. godine, Raskrinkavanje je analiziralo klikbejt-naslov koji se odnosio na video s rođendanske zabave članice stranke SDA Emine Tufekčić. Na videu se može vidjeti kako Tufekčić lagano pleše u ritmu pored rođendanske torte. Bez obzira na to, naslov je obmanjujuće opisao snimak kao “prljavi ples” SDA političarke na njenom rođendanu, vjerovatno s ciljem privlačenja čitatelja/ki kroz neosnovane insinuacije o neprimjerenom seksualnom ponašanju. Članak, koji nije sadržavao informacije od javnog interesa, bio je pun seksističkih uvreda upućenih Tufekčić.

Prije izbora u Bosni i Hercegovini u septembru 2022. godine, na društvenim mrežama proširila se fotografija navodnog izbornog bilborda sa zvijezdom *reality* TV emisija Senadom Nurkić, uz tvrdnju da je ona kandidatkinja političke stranke SDA.⁶³ Nurkić nije bila kandidatkinja na izborima ni za SDA ni za bilo koju drugu političku stranku. Fotošopirani bilbord prvobitno se pojavio kao satira na nekim portalima 2016. godine, a šest godina kasnije ponovo se pojavio kao lažna vijest. Ova zloupotreba mizoginih stereotipa o ženama u politici poslužila je kao taktika za diskreditaciju dotične političke stranke. O nekolicini drugih lokalnih primjera korištenja navodne podrške LGBTIQ zajednici u političke svrhe ranije je raspravljano u sekciji “Narativi koji demonizuju LGBTIQ”.

---

⁶² Lakić, Mladen. “Ako si žena, ne smiješ plesati: ‘Prljavo izvještavanje’ o političarkama”. Raskrinkavanje. 18. 1. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/ako-si-zena-ne-smijes-plesati-prljavo-izvjestavanje-o-politicarkama> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁶³ Šehović, Nerma. “Recikliranje ‘satire’: Maca Diskrecija nije se kandidovala ni na izborima ove godine”. Raskrinkavanje. 6. 9. 2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/recikliranje-satire-maca-diskrecija-nije-se-kandidovala-ni-na-izborima-ove-godine> (pristupljeno 11. 2. 2024)

Međunarodna politička propaganda preko GiD-a u bazi podataka pretežno se odnosi na Rusiju i/ili njenu invaziju na Ukrajinu. Raskrinkavanje je u februaru 2021. godine demantovalo izmišljenu tvrdnju da je ruski predsjednik Vladimir Putin odobrio zakon koji dozvoljava ruskim ženama koje su bile žrtve pokušaja silovanja da ubiju svoje napadače bez ikakvih pravnih posljedica.⁶⁴ Ova potpuno izmišljena tvrdnja širila se na brojnim portalima u regiji od 2016. godine i ponovo se pojavljivala u više navrata uprkos tome što ju je demantovalo nekoliko organizacija za provjeru činjenica. Tvrdnja lažno veliča Putina kao lidera koji podržava takve ekstremne mjere za zaštitu žena. To nije prvi put da je Raskrinkavanje demantovalo dezinformacije o ruskim muškarcima koji junački štite žene od seksualnog nasilja. U članku iz 2018. godine, koji nije uključen u uzorak, Raskrinkavanje je demantovalo priču koju je objavilo nekoliko medijskih kuća iz regije o muškarcima iz Rusije koji su napali grupu migranata s Bliskog istoka koji su uznemiravali grupu djevojaka u noćnom klubu u gradu Murmansk.⁶⁵ Ova potpuno izmišljena priča objavljena je u medijima zajedno s poređenjima Rusa i muškaraca iz zapadne Evrope, koji su prikazani kao slabi i feminizirani jer “ne brane svoje žene”. Ovo je primjer koji pokazuje da su ovi antirodni narativi o mačizmu prisutni godinama u našoj regiji, baš kao i na drugim mjestima širom svijeta.

Još jedan primjer iz GiD baze koji eksploatira temu seksualnog nasilja nad ženama iz Rusije dogodio se u oktobru 2022. Uznemirujući snimak iz pornografskog filma koji prikazuje seksualni napad grupe vojnika na ženu podijeljen je na društvenim mrežama. Snimak je izmijenjen tako da uključuje simbol ukrajinske vojske na uniformama “vojnika” glumaca i širen je s tvrdnjom da prikazuje ukrajinske vojnike kako siluju Ruskinju, tvrdeći da je fotografija pronađena na telefonu koji je pripadao poginulom ukrajinskom vojniku.⁶⁶ Ovo

---

⁶⁴ Džebo, Semir. “Putin nije odobrio zakon na osnovu kojeg bi žrtve silovanja imale pravo ubiti počinitelja”. Raskrinkavanje. 1. 2. 2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/putin-nije-odobrio-zakon-na-osnovu-kojeg-bi-zrtve-silovanja-imale-pravo-ubiti-pocinitelja> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁶⁵ Cvjetičanin, Tijana. “Od lažne prijave do ‘tumačenja genetskog koda’: obračun sa migrantima koji se nikada nije desio”. Raskrinkavanje. 22. 2. 2018. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/od-lazne-prijave-do-tumacenja-genetskog-koda-obracun-sa-migrantima-koji-se-nikada-nije-desio> (pristupljeno 11. 2. 2024)

⁶⁶ Karađuz, Amar. “Slika ukrajinskih vojnika koji siluju ženu ‘ukradena’ iz pornografskog filma”. Raskrinkavanje. 12. 10. 2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/slika-ukrajinskih-vojnika-koji-siluju-zenu-ukradena-iz-pornografskog-filma> (pristupljeno 11. 2. 2024)

predstavlja duboko uznemirujući pokušaj korištenja problema seksualnog nasilja nad ženama kao alata za ratnu propagandu.

Značajno je da se u ovim primjerima međunarodne političke propagande preko GiD-a u regiji seksualno nasilje, njegovi počinitelji i žene koje ga doživljavaju prikazuju u značajno drugačijem svjetlu nego u lokalnim slučajevima. Ukoliko uporedimo spomenute primjere diskursa o seksualnom nasilju i javni diskurs, te medijsko izvještavanje o optužbama koje je Danijela Štajnfeld iznijela protiv Branislava Lečića, možemo vidjeti da se u kontekstu iskorištavanja seksualnog nasilja u svrhe propagande, žene prikazuju kao bespomoćne žrtve, počinitelji kao bezimeni “drugi” i lokalni muškarci kao hrabri spasitelji. Samo seksualno nasilje koristi se kao instrument za prenošenje određene političke ili ideološke poruke. Kada se raspravlja o optužbama za seksualno nasilje u lokalnom kontekstu, bez širih ideoloških ili političkih implikacija, i kada su i navodni počinitelj i žrtva dobro poznati, javni diskurs fokusira se na analizu izjava, postupaka i ponašanja žrtve, perpetuirajući mizoginističke stereotipe o ženama i ističući navodna postignuća, simpatičnost i uspjeh počinitelja. Samo seksualno nasilje se minimizira, negira ili pogrešno prikazuje. To je donekle sličan obrazac onome koji je viđen u izvještavanju italijanskih medija o seksualnom nasilju, kako je opisano u članku NewsMavensa.

Zaključak

Ova studija otkrila je prisustvo GiD-a u *online* informativnom prostoru u Bosni i Hercegovini i široj regiji, uključujući dezinformacije koje se tiču žena i LGBTIQ pojedinaca, pojedinki i grupa. GiD je činio skoro 4% svih analiza provjera činjenica koje je izvršilo Raskrinkavanje u ovom periodu. Kako je navedeno u dijelu o metodologiji, ovaj uzorak identifikovan je na osnovu metodologije Raskrinkavanja koja se isključivo fokusira na sadržaj dezinformacija. Za buduća istraživanja bilo bi korisno razviti metodologiju medijskog praćenja koja bi preciznije odredila koji dio ukupnih medijskih tekstova o LGBTIQ osobama i ženama čine dezinformacije.

Studija je također potvrdila da identifikovane GiD slijede globalno prepoznate obrasce antirodnog diskursa. Ukupno 57,7% GiD-a odnosilo se na žene, dok je preostalih 42,3% bilo povezano s LGBTIQ osobama. GiD je služio dvostrukoj svrsi: koristio se za podiranje pojedinaca i pojedinki iz određenih marginalizovanih zajednica putem osnovnih društvenih pretpostavki konzervativnog društva o rodnim ulogama i seksualnim normama te je također koristio orodnjene narative za daljnje političke, socijalne ili ekonomske agende.

Reference

- Beširević, Alena & Zulejhić, Emir. "Niti se u Banjoj Luci sprema EuroPride, niti je to (trenutno) uopšte moguće". Raskrinkavanje. 30.9.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/niti-se-u-banjoj-luci-sprema-europride-niti-je-to-trenutno-uopste-moguće> (accessed 11.2.2024.)
- Beširević, Alena. "Stigmatizacija: Majmunske boginje nisu 'gay bolest'". Raskrinkavanje. 8.6.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/stigmatizacija-majmunske-boginje-nisu-gay-bolest> (accessed 11.2.2024.)
- Beširević, Alena. "Vakcine protiv HPV-a ne sadrže grafenov oksid". Raskrinkavanje. 16.3.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/vakcine-protiv-hpv-a-ne-sadrze-grafenov-oksid> (accessed 11.2.2024.)
- Bobičić, Nađa, & Stojčić, Marijana. "Antirodni diskurs u medijima u Srbiji". CM Komunikacija i mediji, br. 53 (18/2023): 3-31. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2466-541X/2023/2466-541X2353003B.pdf> (accessed 11.2.2024.)
- Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu. *Ljudska prava u Bosni i Hercegovini 2008: Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava sa ispitivanjem javnog mnijenja*. Ur. Miroslav Živanović, Sarajevo: Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, 2009. <https://web.archive.org/web/20171118200636/http://hrc.unsa.ba/hrr2008/PDFS/ljudskapravaubih2008.pdf> (accessed 10.2.2024.)
- Cvjetičanin, T., et al. *Dezinformacije u online sferi: Slučaj BiH*. Udruženje građana "Zašto ne", April 2019. https://zastone.ba/app/uploads/2019/05/Dezinformacije_u_online_sferi_Slucaj%20BiH_BHS.pdf (accessed 10.2.2024.)

Cvjetićanin, T., et al. *Dezinformacijski narativi u BiH i regiji*. Udruženje građana "Zašto ne", 2023..https://zastone.ba/app/uploads/2023/03/Dezinformacijski_narativi_u_BiH_i_regiji.pdf (accessed 11.2.2024.)

Cvjetićanin, Tijana. "How misinformation, fake news and misogyny affect the rights of women in Europe". NewsMavens, 24.6.2019. <https://web.archive.org/web/20191229135718/https://newsmavens.com/special-review/1203/how-misinformation-fake-news-and-misogyny-affect-the-rights-of-women-in-europe> (accessed 7.3.2024.)

Cvjetićanin, Tijana. "Od lažne prijave do 'tumačenja genetskog koda': obračun sa migrantima koji se nikada nije desio". Raskrinkavanje. 22.2.2018. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/od-lazne-prijave-do-tumacenja-genetskog-koda-obracun-sa-migrantima-koji-se-nikada-nije-desio> (accessed 11.2.2024.)

Cvjetićanin, Tijana & Šehović, Nerma. "Suđenje žrtvi: Medijski linč Danijele Štajnfeld". Raskrinkavanje. 7.5.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/sudenje-zrtvi-medijski-linc-danijele-stajnfeld> (accessed 11.2.2024.)

Čeliković, Amina. "Ne, na ovoj fotografiji nisu prikazani premijer Luksemburga i 'njegova supruga'". Raskrinkavanje. 26.1.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/ne-na-ovoj-fotografiji-nisu-prikazani-premijer-luksemburga-i-njegova-supruga> (accessed 11.2.2024.)

Čeliković, Amina. "Ne, Rockefelleri nisu 'izumili' feminizam". Raskrinkavanje. 24.5.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/ne-rockefelleri-nisu-izumili-feminizam> (accessed 11.2.2024.)

Ćosić, Marija. "Homofobija kao sredstvo politički motivisanog obračuna". Raskrinkavanje. 22.6.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/homofobija-kao-sredstvo-politicki-motivisanog-obracuna> (accessed 11.2.2024.)

- Ćosić, Marija. “Lažni porno-snimci i eksplicitne fotografije kao ‘izvor klikova’”. Raskrinkavanje. 11.6.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/lazni-porno-snimci-i-eksplicitne-fotografije-kao-izvor-klikova> (accessed 11.2.2024.)
- Ćosić, Marija. “Nesuvsla “zavjeroška” opažanja o Evroviziji: “Simbolika pakla i demonskih bića” nije “javno pokazana” na sceni” Raskrinkavanje. 28.5.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/nesuvsla-zavjeroska-opazanja-o-evroviziji-simbolika-pakla-i-demonskih-bica-nije-javno-pokazana-na-sceni> (accessed 11.2.2024.)
- Ćosić, Marija. “Seksualno nasilje kao povod za klikbejt naslove”. Raskrinkavanje. 13.5.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/seksualno-nasilje-kao-povod-za-klikbejt-naslove> (accessed 11.2.2024.)
- Ćosić, Marija. “Teorije zavjere kao ‘objašnjenje’ slučaja seksualnog nasilja”. Raskrinkavanje. 10.5.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/teorije-zavjere-kao-objasnjenje-slucaja-seksualnog-nasilja> (accessed 11.2.2024.)
- Džebo, Semir. “Putin nije odobrio zakon na osnovu kojeg bi žrtve silovanja imale pravo ubiti počinitelja”. Raskrinkavanje. 1.2.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/putin-nije-odobrio-zakon-na-osnovu-kojeg-bi-zrtve-silovanja-imale-pravo-ubiti-pocinitelja> (accessed 11.2.2024.)
- EU Disinfo Center. *Gender Based Disinformation: Advancing Our Understanding and Response*. Brisel: EU Disinfo Center, 20.10.2021. <https://www.disinfo.eu/publications/gender-based-disinformation-advancing-our-understanding-and-response/> (accessed 10.2.2024.)
- EU vs. Disinfo, “DISINFO: The West is decadent, corrupt, rotten, and has reached its final phase”. EU vs. Disinfo, 23.4.2021. <https://euvsdisinfo.eu/report/the-west-is-decadent-corrupt-rotten-and-has-reached-its-final-phase> (accessed 29.2.2024.)

Global Engagement Center. *Gendered Disinformation: Tactics, Themes, and Trends by Malign Actors*. US Department of State. 27.3.2023.

<https://www.state.gov/gendered-disinformation-tactics-themes-and-trends-by-foreign-malign-actors/#:~:text=The%20ultimate%20goal%20of%20gendered.and%20people%20with%20intersecting%20identities> (accessed 10.2.2024.)

ILGA World. *Gender disinformation in the context of LGBTI communities*. ILGA World. 7.7.2023.

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/expression/cfis/gender-justice/subm-a78288-gendered-disinformation-cso-ilga-world.pdf> (accessed 10.2.2024.)

Judson, E., et al. *Engendering Hate: The Contours of State-Aligned Gendered Disinformation Online*. Demos, oktobar 2020. <https://demos.co.uk/wp-content/uploads/2020/10/Engendering-Hate-Report-FINAL.pdf> (accessed 10.2.2024.)

Karađuz, Amar. "Na viralnoj fotografiji nije Klaus Schwab". Raskrinkavanje. 6.6.2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/na-viralnoj-fotografiji-nije-klaus-schwab> (accessed 11.2.2024.)

Karađuz, Amar. "Slika ukrajinskih vojnika koji siluju ženu 'ukradena' iz pornografskog filma".

Raskrinkavanje. 12.10.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/slika-ukrajinskih-vojnika-koji-siluju-zenu-ukradena-iz-pornografskog-filma> (accessed 11.2.2024.)

Lakić, Mladen. "Ako si žena, ne smiješ plesati: 'Prljivo izvještavanje' o političarkama".

Raskrinkavanje. 18.1.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/ako-si-zena-ne-smijes-plesati-prljivo-izvjestavanje-o-politicarkama> (accessed 11.2.2024.)

Lakić, Mladen. "Recikliranje homofobije: Homoseksualnost nije bolest i ne može se

"liječiti". Raskrinkavanje, 17.2.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/recikliranje-homofobije-homoseksualnost-nije-bolest-i-ne-moze-se-lijeciti> (accessed 11.2.2024.)

Lakić, Mladen. "Svjetski ekonomski forum ne "naređuje vladama da legalizuju brak sa djecom"" Raskrinkavanje. 30.11.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/svjetski-ekonomski-forum-ne-nareduje-vladama-da-legalizuju-brak-sa-djecom> (accessed 11.2.2024.)

Lakić, Mladen. "UNICEF-ov rad ne tvrdi da pornografija nije štetna za djecu". Raskrinkavanje <https://raskrinkavanje.ba/analiza/unicef-ov-rad-ne-tvrdi-da-pornografija-nije-stetna-za-djecu> (accessed 11.2.2024)

Lukić, Nikolina & Šehović, Nerma. "Osoba koja se rukuje s Bidenom na viralnom snimku nije 'muškarac u ženskom kostimu'". Raskrinkavanje.30.5.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/osoba-koja-se-rukuje-s-bidenom-na-viralnom-snimku-nije-muskarac-u-zenskom-kostimu> (accessed 11.2.2024.)

Manojlović, Marija. "FAIRTRADE oznaka na hrani nije zamjena za 'zelenu žabu' niti označava opasne proizvode". Raskrinkavanje. 12.10.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/fairtrade-oznaka-na-hrani-nije-zamjena-za-zelenu-zabu-niti-oznacava-opasne-proizvode> (accessed 11.2.2024.)

Manojlović, Marija & Zulejhić, Emir. "Izmišljene priče o učenicama koje se 'identifikuju kao mačke' kao pokriće za transfobiju". Raskrinkavanje. 9.11.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/izmisljene-price-o-ucenicama-koje-se-identifikuju-kao-macke-kao-pokrice-za-transfobiju> (accessed 15.2.2024)

Manojlović, Marija. "Je li njemačka policija oduzela djecu roditeljima zbog njihovih stavova o homoseksualnosti?". Raskrinkavanje. 8.5.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/je-li-njemacka-policija-oduzela-djecu-roditeljima-zbog-njihovih-stavova-o-homoseksualnosti> (accessed 11.2.2024.)

Manojlović, Marija. "Lažna panika zbog hormonske terapije: Transfobija i dezinformacije na portalu Logično". Raskrinkavanje. 1.9.2021.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/lazna-panika-zbog-hormonske-terapije-transfobija-i-dezinformacije-na-portalu-logicno> (accessed 11.2.2024.)

Manojlović, Marija, “Michelle Obama nije bila registrovana kao muškarac za glasanje na izborima”. Raskrinkavanje. 10.3.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/michelle-obama-nije-bila-registrovana-kao-muskarac-za-glasanje-na-izborima> (accessed 11.2.2024)

Manojlović,, Marija. “Oznaka zelene žabe ne znači da u proizvodima ima atrazina”. Raskrinkavanje. 25.10.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/oznaka-zelene-zabe-ne-znaci-da-u-proizvodima-ima-atrazina> (accessed 11.2.2024.)

Murić, Elma. “Lažna fotografija italijanske političarke dijeli se godinama”. Raskrinkavanje. 29.07.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/lazna-fotografija-italijanske-politicarke-dijeli-se-godinama> (accessed 11.2.2024)

Pase, Irs. “All rapists are awful, but some are more awful than others”. NewsMavens. 12.3.2019. <https://web.archive.org/web/20190331041640/https://newsmavens.com/special-review/1082/all-rapists-are-awful-but-some-are-more-awful-than-others> (accessed 7.3.2024.)

Povorka ponosa. “Saopštenje: Ovo je bio organizovani zločin iz mržnje usmjeren prema LGBTIQ osobama”. Povorka ponosa. 19.3.2023. <https://povorkaponosa.ba/2023/03/19/saopstenje-ovo-je-bio-organizovani-zlocin-iz-mrznje-usmjeren-prema-lgbtq-osobama/> (accessed 10.2.2024.)

Radio Slobodna Evropa. “Policija zabranila okupljanje ‘Bh. povorci ponosa’ u Banjaluci”. <https://www.slobodnaevropa.org/a/policija-rs-zabrana-parade-ponosa-banjaluka/32323973.html> (accessed 7.3.2024.)

Raskrinkavanje. “Analize.” <https://raskrinkavanje.ba/analize/analize> (accessed 11.2.2024.)

Raskrinkavanje. “Metodologija.” <https://raskrinkavanje.ba/metodologija> (accessed 11.2.2024.)

Raskrinkavanje. “O Raskrinkavanju.” <https://raskrinkavanje.ba/o-raskrinkavanju> (accessed 11.2.2024.)

Raskrinkavanje. “Preko margine.” <https://raskrinkavanje.ba/analize/preko-margine> (accessed 11.2.2024.)

Salkanović, Maida. “Fotošopirana homofobija: Učesnici/e Bh. povorke ponosa nisu poručili/e da “dolaze po vas””. Raskrinkavanje. 27.6.2022.
<https://raskrinkavanje.ba/analiza/fotosopirana-homofobija-ucesnici-e-bh-povorke-ponosa-nisu-porucili-e-da-dolaze-po-vas> (accessed 11.2.2024.)

Salkanović, Maida. “Nestorović ‘objasnio geopolitiku’ nizom neistina i dezinformacija”. Raskrinkavanje 20.10.2023.
<https://raskrinkavanje.ba/analiza/nestorovic-objasnio-geopolitiku-nizom-neistina-i-dezinformacija> (accessed 11.2.2024)

Salkanović, Maida. “Preuranjene i neprovjerene informacije medija o ubistvima u Gradačcu”. Raskrinkavanje. 18.8.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/preuranjene-i-neprovjerene-informacije-medija-o-ubistvima-u-gradaccu> (accessed 11.2.2024.)

Salkanović, Maida, & Zulejhić, Emir. ““Spomenik majci” kao alat antizapadne propagande”. Raskrinkavanje. 28.4.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/spomenik-majci-kao-alat-antizapadne-propagande> (accessed 11.2.2024.)

Salkanović, Maida. “Vrtić otvoren u Berlinu nije samo za ‘homoseksualce i lezbijke””. Raskrinkavanje. 26.07.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/vrtic-otvoren-u-berlinu-nije-samo-za-homoseksualce-i-lezbijke> (accessed 1.3.2024.)

Šehović, Nerma. “Apsurdne glasine predstavljene kao činjenice: Brigitte Macron nije ‘rođena kao muškarac’”. Raskrinkavanje.23.2.2022.
<https://raskrinkavanje.ba/analiza/apsurdne-glasine-predstavljene-kao-cinjenice-brigitte-macron-nije-rodjena-kao-muskarac> (accessed 11.2.2024)

Šehović, Nerma. "Atrazin jeste štetan za zdravlje, ali nije tačno da može 'muškarca pretvoriti u ženu'". Raskrinkavanje. 23.2.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/atrazin-jeste-stetan-za-zdravlje-ali-nije-tacno-da-moze-muskarca-pretvoriti-u-zenu> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Dezinformacije o abortusu pod krinkom 'savjetovanja i podrške'". Raskrinkavanje. 15.3.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/dezinformacije-o-abortionu-pod-krinkom-savjetovanja-i-podrske> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Izmišljena priča "sestre Milke" kao opravdanje za protivljenje EuroPrideu". Raskrinkavanje. 29.8.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/izmišljena-prica-sestre-milke-kao-opravdanje-za-protivljenje-europrideu> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Kompleksna mreža medijskih manipulacija o slučaju 'Štajnfeld-Lečić'". Raskrinkavanje. 29.6.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/kompleksna-mreza-medijskih-manipulacija-o-slucaju-stajnfeld-lecic> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Mamografija ne povećava smrtnost od raka niti je to potvrdila studija". Raskrinkavanje. 15.12.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/mamografija-ne-povecava-smrtnost-od-raka-niti-je-to-potvrdila-studija> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Mamografija nije 'zočin', već provjeren način da se spase životi žena". Raskrinkavanje. 31. 10. 2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/mamografija-nije-zlocin-vec-provjeran-nacin-da-se-spase-zivoti-zena> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Mitovi i činjenice o trudnoći poslije tridesete". Raskrinkavanje. 24.11.2023. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/mitovi-i-cinjenice-o-trudnoci-poslije-tridesete> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Najavljene vakcine protiv HPV-a: Nova meta domaćih antivaksera". Raskrinkavanje. 4.2.2022. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/najavljene-vakcine-protiv-hpv-a-nova-meta-domacih-antivaksera> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Najpoznatiji internetski ženomrzac kao izvor teorija zavjere o klimatskim promjenama". Raskrinkavanje. 2.9.2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/najpoznatiji-internetski-zenomrzac-kao-izvor-teorija-zavjere-o-klimatskim-promjenama> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Nema dokaza da djeca sazrijevaju ranije zbog hormona u brznoj hrani".

Raskrinkavanje. 10.1.2024. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/nema-dokaza-da-djeca-sazrijevaju-ranije-zbog-hormona-u-brznoj-hrani> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Recikliranje 'satire': Maca Diskrecija nije se kandidovala ni na izborima ove godine". Raskrinkavanje. 6.9.2022.

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/recikliranje-satire-maca-diskrecija-nije-se-kandidovala-ni-na-izborima-ove-godine> (accessed 11.2.2024.)

Šehović, Nerma. "Švedske škole nisu organizovale 'parade ponosa'".

Raskrinkavanje. 22.6.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/svedske-skole-nisu-organizovale-parade-ponosa> (accessed 1.3.2024.)

Šehović, Nerma. "Top Vijesti Balkan: Eksploatacija teških životnih priča i mizoginija za

klikove". Raskrinkavanje. 10.11.2021. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/top-vijesti-balkan-eksploatacija-teskih-zivotnih-prica-i-mizoginija-za-klikove> (accessed 11.2.2024.)

